

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ

ԳՈՌ ԳԱԼՍՅԱՆ

ԵՊՀ, ԷՅՈՆԵԿԵԱՆ ՂԱՐՈՅ

ԱՍՈՒՍՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐՅՈՒՆԱՎՅԱԿԱՆ-ԱԶԳԱՅԱԿԱՆ ԱՐԳԵԼՔՆԵՐԸ

Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու յոթ սրբազան խորհուրդներից մեկը Պսակն է, որով աստվածային օրհնության մեջ նվիրագործվում է տղամարդու եւ կնոջ միությունը: Եռամեծ վարդապետ Ս. Գրիգոր Տաթևացին Պսակի մասին ասում է. «Պսակն է արդար հատուցումն երկուց պատշաճաւոր անձանց ի մի զուգաւորութեանց: Եւ դարձեալ՝ Պսակն է արդար զուգաւորութիւն առն եւ կնոջ՝ անբաժանելի պահելով զկենցաղավարութիւնն: Արդար զուգաւորութիւն վասն այն ասի՝ որ ոչ պարտի լինել, եթէ ոչ վասն ծնանելոյ զաւակս ի պաշտօնն Աստուծոյ»¹:

Պսակն իր արժանի տեղն ունի Եկեղեցու սուրբ խորհուրդների շարքում, եւ դրա կարեւորությունը հաստատող սուրբգրային տեղիները բազմաթիւ են Հին ու Նոր Կտակարաններում: Ամուսնության էությունը նկատվում է հենց Ծննդոց գրքում: Աշխարհաստեղծման հինկտակարանյան առաջին պատումում մարդկանց՝ Աստծո պատկերով եւ նմանության մեջ արարվելուն անմիջապես հաջորդում է նրանց արու եւ էգ լինելու իրողությունը (Ծննդ. Ա. 27): Այնուհետեւ լսվում է աստվածատուր պատգամը, որով Արարիչը, կարելի է ասել, սահմանում է Պսակի խորհուրդը, եւ հենց Ինքն է ցույց տալիս դրա կարեւորությունն ու արժեքը. «Եւ օրհնեաց զնոսա Աստուած եւ ասէ. «Անեցէ՛ք եւ բազմացա՛ր՝ եւ լցէ՛ք զերկիր. եւ տիրեցէ՛ք դմա. եւ իշխեցէ՛ք ձկանց եւ ծովու, եւ թռչնոց երկնից, եւ ամենայն անասնոց. եւ ամենայն երկրի, եւ ամենայն սողունց որ սողին ի վերայ երկրի» (Ծննդ. Ա. 28): Սուրբգրային այս հատվածում երեւում է Աստծո

¹ ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՅԻ, Գիրք հարցմանց, Կ. Պոլիս, 1729, էջ 609:

հրահանգը՝ երկրի բարիքներից օգտվելու եւ մյուս արարածներին իշխելու, աճելու եւ բազմանալու վերաբերյալ: Երբ Եւան արարվեց Ադամի կողոսկրից, նախահայրն ասաց. «Այս այժմիկ ոսկր յոսկերաց իմոց, եւ մարմին ի մարմնոյ իմոյ. սա կոչեսցի զկին, զի յառնէ իւրէ առաւ» (Ծննդ. Բ. 23): Աստվածաշունչը նաեւ վկայում է. «...թողցէ այր զհայր իւր եւ զմայր իւր, եւ երթիցէ զհետ կնոջ իւրոյ: Եւ եղիցին երկուքն ի մարմին մի» (Ծննդ. Բ. 24-25): Մատթեոս ավետարանիչն ասում է. «Արդ, զոր Աստուած զուգեաց, մարդ մի՝ մեկնեցէ» (Մատթ. ԺԹ. 6): Նորկտակարանյան հաջորդ հատվածը, ուր խոսվում է Պսակի խորհրդի էություն եւ առանձնահատկության մասին, Հովհաննեսի ավետարանում ներկայացված Կանայի հարսանիքն է, որին մասնակցում էր նաեւ Հիսուս Քրիստոս. այստեղ Նա կատարում է առաջին հրաշագործությունը՝ ջուրը վերածելով գինու (հմմտ. Հովհ. Բ. 1-12): Պողոս առաքյալը եբրայեցիներին ուղղված իր թղթում Պսակի խորհրդի մասին ասում է. «Պատուական է ամուսնութիւն ամենեւին, եւ սուրբ անկողինք. բայց զշունս եւ զպոռնիկս դատէ Աստուած» (Եբր. ԺԳ. 4): Իսկ եփեսացիներին հասցեագրված իր թղթում նա հորդորում է կանանց հնազանդ լինել իրենց ամուսիններին, քանզի կնոջ գլուխն ամուսինն է՝ ինչպես Քրիստոս է Եկեղեցու գլուխը, իսկ տղամարդկանց պատվիրում է սիրել իրենց կանանց՝ ինչպես Աստծո Որդին սիրեց Եկեղեցին եւ իր անձը մատնեց նրա համար (հմմտ. Եփ. Ե. 22-23, 25): Կորնթացիներին ուղղված իր առաջին թղթում Պողոս առաքյալն ամուսիններին եւ այրիներին խորհուրդ է տալիս լինել իր նման՝ չամուսնանալ, ապա հավելում՝ եթե վերջիններս ժուժկալ չեն, թող ամուսնանան, «...զի լաւ է ամուսնանալ, քան զչեղնուլ»² (Ա. Կորնթ. Է. 8): Նույն թղթում առաքյալը թույլ է տալիս քրիստոնյային ամուսնանալ հեթանոսի հետ՝ հուսալով, որ Պսակի խորհրդի շնորհով անհավատը կմաքրագործվի (հմմտ. Ա. Կորնթ. Է. 14):

Հստ Վահան վրդ. Բաստամյանցի՝ ամուսնությունը հիմնվում է չորս գլխավոր իրավունքի վրա՝

1. Աստվածային իրավունք - Աստված ինքն հաստատեց ամուսնությունը դրախտի մեջ (հմմտ. Ծննդ. Ա. 28 եւ Բ. 21-25), ապա Հիսուս Քրիստոս կարգեց այն՝ իբրեւ Եկեղեցու սուրբ խորհուրդ (հմմտ. Մատթ. ԺԹ. 3-9):

² «Չեղնուլ» բառացի նշանակում է «սաստիկ տաքանալ», «կրակ կտրել», «բորբոքվել», իսկ փոխաբերական իմաստով՝ «մարմնական ցանկությամբ համակվել» (տե՛ս Ռ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ, Գրաբարի բառարան, հտ. Բ., Երեւան, 2000, էջ 428): Աստվածաշնչի արեւելահայերեն թարգմանության մեջ այդ բառը թարգմանված է «կրքով այրվել»:

2. Բնական իրավունք – իբրեւ արական եւ իգական սեռի բնական ձգտում միմյանց:

3. Մարդկային իրավունք – տղամարդու եւ կնոջ միջեւ երկուստեք համաձայնությունը քաղաքացիական միություն:

4. Պետական իրավունք – իբրեւ հաստատություն (ընտանիք)՝ հասարակության, հետեւաբար նաեւ պետության հետ իր բոլոր հարաբերություններով³:

Պսակը կատարում է օծյալ հոգեւորականը, իսկ խորհրդակատարության վայրը Եկեղեցին է⁴: Հայ եկեղեցական իրավունքի համաձայն՝ պսակադրության համար սահմանված էին հետեւյալ պայմանները՝ ա. միակնություն (մենամուսնություն. հմմտ.՝ Բ. Առաքելական կանոնախմբի ԺԵ. կանոն, «Բարսղի առ Ամփիլոքոս»՝ ԻԱ., Լավոդիկեայի՝ Ա. եւ այլն), բ. ամուսնական չափահասություն (Անկյուրիայի՝ ԺԷ., Ի., Ս. Սահակ Պարթեւի՝ ԻԷ., Նեոկեսարիայի՝ Ե., Ներսեսի եւ Ներշապուհի՝ ԻԴ., Ս. Գրիգոր Լուսավորչի՝ ԺԴ. եւ այլն), գ. ամուսնացողների փոխադարձ համաձայնություն (Լավոդիկեայի՝ Ա., Ս. Գրիգոր Լուսավորչի՝ Թ., «Բարսղի գիր կանոնական վասն պէսպէս...» կանոնախմբի ԾԲ., ՄԹԺ., ՄԺԶ. կանոններ, «Բարսղի առ Ամփիլոքոս»՝ ԻԲ.), դ. ծնողների (հոգաբարձուների կամ խնամակալների), ծառա-աղախիմների դեպքում տեղերի համաձայնություն («Բարսղի գիր կանոնական...»՝ ԻԷ., ՃԽԹ., ՃԿԸ., ՄԺԶ., ՄԻԱ., Ս. Սահակ Պարթեւի՝ ԻԷ.), ե. դավանակից լինելը («Առաքելականք» կանոնախմբի ԺԶ. կանոն, Լավոդիկեայի՝ Ժ., ԼԱ., Ներսես Մեծին վերագրվող կանոնախմբի ԺԲ., ԺԳ., ԺԴ. կանոններ, «Բարսղի գիր կանոնական...»՝ ԾԱ., ՃԻԴ., ՃԼԹ., ՃԾԳ., ՃԾԴ.), զ. արյունակցական, խնամիական եւ կնիական-սանիկ կապի բացակայություն⁵: Ստորեւ կանդրադառնանք արյունակցական-ազգակցական կապերի արգելքներին:

Ազգակցություն համարվում է մարդկանց՝ մեկը մյուսից կամ ընդհանուր նախնիից սերած լինելու արյունակցական կապը: Ազգակցությունն անձանց արյունակցական ընդհանրությունն է⁶. այն լինում է մերձավոր եւ հեռավոր: Ազգակցության մոտ կամ հեռու լինելը որոշվում է արյունակցության աստիճանով: Զարմ կամ սերունդ է կոչվում մեկ անձի

³ Տէս ՎԱՀԱՆ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՍՏԱՄԵԱՆՑ, Կանոնագիտական երկեր, Ս. էջմիածին, 2015, էջ 240:

⁴ Տէս Ն. ԱՐՔ. ՄԵԼԻԲ-ԹԱՆԳԵԱՆ, Հայոց եկեղեցական իրավունքը, Ս. էջմիածին, 2014, էջ 911:

⁵ Տէս Ս. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ, Ամուսնա-ընտանեկան իրավունքը վաղ ավատական Հայաստանում (IV–IX դդ.), Երեւան, 1976, էջ 176:

⁶ Տէս «Հայաստանի Հանրապետության ընտանեկան իրավունք», Երեւան, 2008, էջ 94:

հեռավորությունը մյուսից՝ ըստ ծնունդի: Ազգակցության աստիճանը հաշվելիս պետք է սկսել այն մարդուց, որի հետ հարաբերությունամբ որոշվելու է արյունակցական հեռավորությունը: Հայրը եւ մայրը չեն համարվում առանձին աստիճան, քանի որ, ըստ աստվածադիր օրենքի, նրանք մեկ մարմին են համարվում (հմմտ.՝ Ծննդ. Բ. 24): Աստիճանները միմյանց կապվում են գծով: Այդ գիծը լինում է ստորագիծ, երբ կապող անձից սկսած՝ ծնունդները հաշվում ենք դեպի ներքեւ, օրինակ՝ պապ, որդի, թոռ, ծոռ, թոռնեթոռ, կոռ, վերագիծ, երբ հաշվում ենք դեպի վեր, օրինակ՝ ծոռ, ծոռան հայր (թոռ), ծոռան պապ (պապ), ծոռան պապի հայր (որդի), կռղագիծ, օրինակ՝ հորեղբոր որդիներ, մորաքրոջ աղջիկներ եւ այլն⁷:

Մերձավոր ազգականների ամուսնությունը եւ կենակցությունն արգելող օրենքներ են առկա Ղեւտացվոց գրքում՝ տրված Մովսեսի կողմից: Վերջինս հստակ հրահանգում է չմոտենալ սեփական հորը, մորը, հարազատ կամ խորթ քրոջը, թոռանը, հորաքրոջը, մորաքրոջը, հորեղբորը եւ նրա կնոջը, որդու կնոջը՝ հարսին, որդու աղջկան, եղբոր կնոջը, եղբոր աղջկան կամ որդուն, եղբոր թոռանը, քենուն՝ կենակցելու կամ ամուսնանալու նպատակով (հմմտ.՝ Ղեւտ. ԺԸ. 6-18): Այսինքն՝ Մովսեսը դրեց չորրորդ զարմի արգելք: Այստեղ մեր ուշագրությունից չի վրիպել մի հետաքրքիր իրողություն. Մովսեսի սահմանած ազգակցության արգելքը կապված է միայն կապող անձի հետ, այսինքն՝ ի տարբերություն դեպքերի, որոնց մասին առավել մանրամասն կխոսենք ստորեւ, նա չի հրահանգում, որ չեն կարող ամուսնանալ երկու եղբոր թոռները կամ ծոռները, այլ միայն արգելում է կապող անձի պսակն իր ազգակիցների հետ: Հայաստանի հնագույն պատմության մեջ եւս առկա է եղբոր ու քրոջ ամուսնության դեպք: Այսպես՝ հայոց թագավոր Տիգրան Դ.-ն եւ էրատոն քույր ու եղբայր, բայց եւ ամուսիններ էին (էրատոն Տիգրան Դ.-ի խորթ քույրն էր. նրանք համահայր էին): Հ. Մանանդյանը նկատում է, որ եղբոր ու քրոջ ամուսնությունը թույլատրելի էր զրադաշտական կրոնով եւ հունական որոշակի օրենսդրությամբ⁸: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ տվյալ ժամանակաշրջանում (Ք. ծ. ա. I – Ք. հ. I դդ.) մեր նախնիները հեթանոսներ էին՝ պարզորոշ է դառնում այդպիսի միության անխոտելիությունը

⁷ Տէս Ն. ԱՐՔ. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳԵԱՆ, նշվ. աշխ., էջ 919:

⁸ Տէս Հ. ՄԱՆԱՆԴՅԱՆ, Քննական տեսություն հայ ժողովրդի պատմության, հտ. Ա., Երեւան, 1977, էջ 292:

հեթանոսական արժեհամակարգի դիտանկյունից: Վերջինս ոչ միայն գարշելի եւ արգահատելի երեւոյթ էր, այլ նաեւ խոշընդոտում էր առողջ սերնդափոխութեանը:

Փորձենք պատմութեան մեջ տեսնել այս երեւոյթի արտացոլման դրվագներն ըստ ժամանակագրական կարգի: Առաջին հանգրվանը Առաքելական կանոնախումբն է, որի ԼԳ. կանոնն ամբողջութեամբ առնչվում է նշյալ խնդրին: Այս կանոնը վավերացնում է Մովսեսի պատգամը՝ պահելու չորրորդ զարմի ազգականութեան արգելքը. «Մարդ ո՞վ մարդ առ ամենայն ընտրութիւն մարմնոյ իւրոյ մի՛ մերձեցի, յայտնել զառականս մերձաւորի արեան իւրոյ, զառականս դստեր քոյ մի՛ յայտնեցես, զառականս քեզ քոյ՝ թէ առ ի հաւտէ իցէ կամ առ ի մաւտէ մի՛ յայտնեցես, զառականս կնոջ հաւտ քոյ մի յայտնեցես, զառականս հաւտաբեկ քոյ մի՛ յայտնեցես, զառականս քեզ քոյ մի յայտնեցես՝ պղծելով ընդ նոսա»⁹: Ուշագրաւ է, որ վերոնշյալ կանոնը վավերացնում է Մովսեսի օրենքները, բայց այստեղ հստակ երեւում է միայն առաջին, երկրորդ եւ երրորդ զարմերի արգելքը. թվարկված ազգակցական կապում չի նկատվում չորրորդ զարմի արգելքը:

Նշենք, որ Ն. արք. Մելիք-Թանգյանն ուշադրութեան արժանի է համարում այն, որ քրիստոնեաներն այս կանոնով կարծես հետեւում են հրեականութեանը, սակայն զարմանալի որեւէ բան չկա, քանզի հենց Քրիստոս ասաց. «Մի՛ համարի՛ք եթէ եկի լուծանել զօրէնս կամ զմարգարէս. ոչ եկի լուծանել, այլ՝ լնուլ» (Մատթ. Ե. 17): Հովհաննէս Մկրտիչը եւս հետեւում էր մովսիսական օրենքին, երբ նախատում էր Հերովդես արքային այն պատճառով, որ վերջինս անօրինաբար կնութեան էր առել Փիլիպոսի՝ իր եղբոր կնոջը՝ Հերովդիային (Մատթ. ԺԴ. 3-4):

Հայոց Ներսէս Մեծ կաթողիկոսին (Ներսէս Ա. Պարթեւ՝ 353-373 թթ.) վերագրվող «Սահմանք եւ կանոնք կարգի եկեղեցւոյ Սրբոյն Ներսէսի հայրապետի հայոց» կանոնախմբի ԻԲ. կանոնում կարդում ենք. «...ցհինգերորդն մի՛ իշխեսցէ, եւ զչորրորդն ապաշխարեսցէ, եւ երրորդն մեկնեցին եւ ապաշխարեսցեն»¹⁰: Այսինքն՝ Հայոց հայրապետը Պսակի առնչութեամբ սահմանել է ազգակցական՝ մինչեւ հինգերորդ զարմի արգելք: Ի դեպ, կանոնում հստակ նշված չէ, թե չորրորդ զարմի արգելք ասելով՝ ինչպես են կատարել հաշվումը, քանի որ օրինակներ առկա չեն: Կարելորդ է նաեւ

⁹ «Կանոնագիրք հայոց», հտ. Ա., աշխատ.՝ Վ. Հակոբյանի, Երեւան, 1964, էջ 48:

¹⁰ «Կանոնագիրք հայոց», հտ. Բ., աշխատ.՝ Վ. Հակոբյանի, Երեւան, 1971, էջ 260-261:

նշել, որ Արիստակես եպս. Սեդրակյանը նշյալ կանոնախմբի ընդունումը վերագրում է Դվինի Բ. եկեղեցածոզովին, որը ղեկավարում էր Ներսես Բ. Բագրեւանդցին¹¹:

Հայ իրականության մեջ հաջորդ կանոնական որոշումը սահմանվել է Շահապիվանի 444 թ. ժողովում: Ըստ կանոնական ԺԳ. որոշման՝ «Արդ՝ մի՛ ոք զաստուածապաշտութիւն եւ զբիստոնէութիւն զգեցեալ եւ զտէրունական մկրտութիւն՝ զկնիք եւ զդրոշմ զարժանական, զհոյր կամ զփեռորդի կամ զեղբաւորդի կամ զհաւաքոյր կամ զայլ ոք յազգի անդ իւրում մինչեւ ի չորրորդ ծնունդն կին զոք մի՛ իշխեսցէ առնել...»¹²: Ի տարբերություն Առաքելական ժողովի ԼԳ. որոշման, որտեղ նշվում էր ազգակցական նույն շահասությունը, ինչ որ Շահապիվանի ժողովի հիշյալ կանոնում՝ այստեղ հստակ դրվում է ոչ թե չորրորդ, այլ երրորդ զարմի արգելք: Վաչագան Բարեպաշտի սահմանադրության Ժ. կանոնը հրահանգում է. «Այր՝ զերրորդ ազգի կին մի՛ արասցէ, եւ զեղբաւր կին մի՛ արասցէ»¹³: Երրորդ սերնդի ամուսնական արգելքի կրկնումը տարբեր ժողովներում հուշում, որ այդ կանոնը թերեւս հաճախ է խախտվել: Այս նույն արգելքն է սահմանում նաեւ Պարտավի 786 թ. Բ. ժողովի ԺԶ. կանոնը: Կարելի է ենթադրել, որ մինչեւ Ը. դարակես չի պահվել ազգակցության երրորդ զարմի արգելքը, որի պատճառը, կարծում ենք, զրադաշտ պարսիկների եւ մահմեդական արաբների երկարատեւ տիրապետությունների ազդեցությունն էր:

Վ. Հակոբյանը նկատում է, որ եթե Առաքելական, Շահապիվանի եւ Վաչագան Բարեպաշտի վերոնշյալ կանոններում խնդիրը վերաբերում է հասարակության բոլոր խավերին, ապա Պարտավի եկեղեցածոզովում հատկապես շեշտվում է իշխանների մերձամուսնության իրողությունը. «Այժմ առ մեւ լուծեալ տեսանեմք, մանաւանդ յազատաց, զկանոն հարցն, զի անխտիր խառնին առ իւրեանց մերձաւորսն անկարգ ամուսնութեամբ: Յայսմհետէ ի չորրորդ զարմ մի՛ իշխեսցեն ամուսնութեամբ զուգիլ...»¹⁴: Ընդունված կանոնը խախտելու դեպքում սահմանվում էր նզովք:

Այս խնդրին անդրադարձել է նաեւ Ներսես Դ. Շնորհալի կաթողիկոսը (1166-1173 թթ.) իր «Թուղթ ընդհանրական»-ում: Նա մասնավորապես նշում է. «Մի՛ ոք համագգեաց՝ որոց արեան մերձաւորութիւն իցէ, պսակ օրհնութեան դիցէ, այլ մինչեւ ի յերկուց կողմանցն զչորրորդ ազգին

¹¹ Տէն ԱՐԻՍՏԱԿԵՍ ԵՊՍ. ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ, Ամուսնական խնդիրներ, Մոսկւա, 1891, էջ 47-49:

¹² «Կանոնագիրք հայոց», հտ. Ա., էջ 446-447:

¹³ «Կանոնագիրք հայոց», հտ. Բ., էջ 96:

¹⁴ Անդ, էջ 12:

գլխատուրքին կատարեալ ունիցին»¹⁵: *Իսկ թե ինչու են եկեղեցու հայրերը կանոնադրել չորրորդ զարմի սահմանը, Ներսես Դ. Շնորհալին այսպես է բացատրում. «Քանզի բնութիւն մարմնոյ ի չորից տարեաց գոլով՝ յիրաւի եւ մարմնական ազգակցութիւն մինչեւ ի չորրորդ թիւն ժամանէ, որ է այսպէս. ի միոյ հատէ երկուց եղբարց բաժանեալ՝ հաւասար ունին յինքեանս զհաւուն գոյացութիւնս. իսկ առ ի նոցանէ ծնունդն՝ զկէս արեան եղբայրութեանն. եւ երրորդ ծնունդն՝ որ յեղբարցն որդւոց, զկիսոյն կէս արեանն միայն. իսկ չորրորդ ծնունդն՝ որ ի սոցանէ, զչորեակ մասն արեանն մնացելոյ: Եւ այս է սահման եւ կէտ արեան մերձատուրութեան»¹⁶: Հայոց կաթողիկոսը, չորրորդ սերնդի արգելք սահմանելով, թույլ է տվել պապի երկու տարածյուղ կողմերի ամուսնությունը, որոնք երկու եղբոր թոռնեթոռներ պիտի լինեն: Այսինքն՝ նա թույլատրել է իններորդ եւ տասներորդ աստիճանների ամուսնությունը: Ասվածն ընկալելի դարձնելու համար բերենք ճյուղագրությունը. եթե կապող անձ ընդունենք պապին, ապա նրանից հետո պետք է հաշվել նրա որդիներին (I եւ II աստիճաններ), թոռներին (III եւ IV), ծոռներին (V եւ VI), թոռնեթոռներին կամ առներին¹⁷ (VII եւ VIII), կոռներին (IX եւ X): Նշենք, որ չորրորդ զարմի արգելք ասելով՝ պետք է նկատի ունենալ, որ թույլատրելի չէ ամուսնությունը պապի երկու թոռների (տարբեր որդիների զավակների), կապող անձի ամուսնությունն իր եղբոր կամ քրոջ թոռան հետ: Իսկ հինգերորդ սերնդի արգելք ասելով՝ կարելի է հասկանալ պապի՝ թոռան եւ ծոռան ամուսնության անթույլատրելիություն, ինչպես նաեւ կապող անձի ամուսնությունն իր եղբոր կամ քրոջ ծոռան կամ իր թոռնեթոռան հետ, չնայած պարզ է, որ վերջին երկու դեպքերը ֆիզիկապես անհնարին են: Ուշագրավ է նաեւ, որ Ս. Ներսես Շնորհալին իր նշյալ գրվածքում սահմանում է ամուսնության թույլատրելի տարիքը՝ տղաների համար 15, իսկ աղջիկների համար՝ 12 տարեկան¹⁸:*

Չորրորդ զարմի արգելք հանդիպում է նաեւ Մխիթար Գոշի «Գիրք դատաստանի» աշխատության մեջ, որտեղ հեղինակը թույլատրում է հինգերորդ սերնդի ամուսնությունը՝ նկատի ունենալով իրողությունն այնպես, ինչպես բացատրել է Ս. Ներսես Շնորհալին. «...նոցա զայս աւանդեսցես. սկիզբն ի հինգերորդէն յառաջ, քանզի որ յանասնոցն բնութիւն

¹⁵ Ս. ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ, Թուղթ ընդհանրական, Ս. էջմիածին, 1865, էջ 85:

¹⁶ Անդ:

¹⁷ Տէն «Հայերէն բացատրական բառարան», կազմ.՝ Ստ. Մալխասեանց, հտ. Ա., Երեւան, 1944, էջ 230:

¹⁸ Տէն ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ, Թուղթ ընդհանրական, էջ 84:

սիրելի էր անկանել, այնց ողորմութիւն արարեալ՝ զսահմանն մեղմացուցին, բայց լաւացն բնիկն է, որում տեղեակ է քո սրբութիւնդ»¹⁹:

Սսի 1243 թ. Բ. Ժողովի Ը. կանոնը սահմանում է. «Զպսակն ընտրութեամբ արասցեն՝ վեց ծննդովք հեռացեալ յազգակցութենէ արեան. փեսային մի՛ պակաս քան զշորեփտասան ամն, եւ հարսն՝ քան զերկոտասան»²⁰: Կանոնական որոշումից պարզ է դառնում, որ ամուսնութեան թույլատրելի սահման է համարվում յոթներորդ սերունդը, այսինքն՝ կարող են ամուսնանալ նույն պապի մի որդու թոռը եւ մյուսի ծոռը կամ այլ ձեւակերպմամբ՝ մի ծոռը եւ մյուս թոռնեթոռը: Ուշագրավ է, որ այստեղ մեկ տարով իջեցվում է Ներսէս Շնորհալու սահմանած տարիքային շեմը՝ 14: Զագավանի 1270 թ. Ժողովի հասարակաց կանոնախմբի Գ. կանոնով փեսացուի եւ հարսնացուի համար տարիքային շեմ է սահմանվում համապատասխանաբար 15 եւ 14 տարեկանը, սակայն թույլ է տրվում աղջկան ամուսնանալ 12-ում²¹:

Արյունակցական-ազգակցական արգելքների մասին է խոսում նաեւ Հակոբ Դրիմեցին: Նա արյունակցական-ազգակցական արգելքները հիմք է դարձնում խնամիական, կնքահայրական, խորթական եւ որդեգրական արգելքների համար²²:

Սսի Բ. եկեղեցաժողովի որոշումը հայ իրականութեան մեջ գործել է բավական երկար՝ շուրջ յոթ դար: Հայ Ժողովրդի մեջ տարածված է եղել «օխտը պորտի» գաղափարը: Ինչպես նշում է Ն. արք. Մելիք-Թանգյանը՝ Մկրտիչ Ա. Խրիմյան կաթողիկոսը (1892-1907 թթ.) 1899 թ. դեկտեմբերի 17-ի թիվ 1490 կոնդակով Սինոդին թույլ է տալիս ազգակցական յոթերորդ աստիճանում պսակադրվելու թույլտվություն հրապարակել: Այդ որոշումը 1900 թ. փետրվարի 24-ին վավերացվում է հայրապետական կոնդակով²³:

1919 թ. օգոստոսի 28-ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գեորգ Ե. Սուրենյանցը (1911-1930 թթ.) ազգակիցների միջեւ ամուսնութեան արգելքն իջեցրել է հինգերորդ աստիճանի, այսինքն՝ թույլատրել է վեցերորդ զարմի ամուսնութիւնը²⁴: Դա, փաստորեն, մեկ աստիճանով նահանջ էր

¹⁹ ՄԽԹԱՐ ԳՈՇ, Գիրք դատաստանի, Երեւան, 1975, էջ 386:

²⁰ ԿԻՐԱԿՈՍ ԳԱՆՁԱԿԵՑԻ, Պատմութիւն Հայոց, աշխ.՝ Կ. Մելիք-Օհանջանեանի, Երեւան, 1961, էջ 304-305:

²¹ Տէս «Զագավանքի ժողովը եւ իր կանոնքը», առաջ. եւ թարգմ.՝ Ս. Մխիթարյանի, «Հայ աստվածաբան», Ե., Երեւան, 2013, էջ 106:

²² Տէս Ն. ԱՐՔ. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳԵԱՆ, նշվ. աշխ., էջ 931-932:

²³ Տէս անդ, էջ 529:

²⁴ Տէս «Վավերագրեր Հայ եկեղեցու պատմութեան», գիրք ԺԳ., Երեւան, 2005, էջ 495:

նախորդ որոշումներից: Նշյալ որոշման ընդունումը պայմանավորված էր Առաջին աշխարհամարտի եւ Հայոց ցեղասպանության անդառնալի հետեւանքներով: 1919 թ. օգոստոսի 28-ին սահմանված կարգը մինչ օրս անփոփոխ է:

Ազգագրագետ Լիլյա Վարդանյանն իր «Տավուշցիների ընտանեկան ծիսակարգը» հոդվածում նշում է, որ այսօր ամուսնության ժամանակ յոթ զարմի արգելքը խստորեն չի պահվում (սովորաբար պահվում է միայն մինչեւ չորրորդ զարմի արգելքը)²⁵: Ասվածից պարզ է դառնում, որ դեռեւս կան բնակավայրեր, որտեղ չի պահվում եկեղեցական սուրբ կարգը, եւ մարդիկ, տակավին խորհրդային անաստվածության նիրհի ազդեցությամբ, ինքնաբերաբար չեն հետեւում աստվածադիր սուրբ պատգամին:

РЕЗЮМЕ

Данная статья посвящена изучению запретов совершения Таинства венчания, что весьма важно сегодня не только с теологической точки зрения, но и исторической, юридической и этнографической. Проведенное исследование раскрывает сущность Таинства венчания, посредством историко-сравнительного анализа просматривается весь процесс канонических запретов, связанных с кровнородственными отношениями, начиная с древних времен до наших дней.

SUMMARY

This article is devoted to studying prohibitions concerning the Holy Matrimony, which is very important today not only from a theological point of view, but also from historical, legal, and ethnographic. The study reveals the essence of the sacrament of the Holy Matrimony; thanks to historical and comparative analysis, the entire process of canonical prohibitions in blood relations and kinship, starting from ancient times to the present day, is visible.

²⁵ Տէս Լ. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ, Տավուշցիների ընտանեկան ծիսակարգը, «Տավուշ. Սոցիալ-մշակութային գործընթացներ», Երեւան, 2014, էջ 171: